

ЩОДО СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА*

© 2017 НАГОРНЮК О. В.

УДК 658.14

Нагорнюк О. В. Щодо сутності фінансового потенціалу підприємства

Мета статті полягає у визначенні сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» на основі систематизації, узагальнення, критичного аналізу існуючих підходів до трактування даного поняття та формулюванні його основних сутнісних характеристик. У результаті дослідження сформульовано та охарактеризовано сім основних сутнісних характеристик категорії «фінансовий потенціал підприємства». Запропоновано визначити дане поняття як комплексну характеристику системи управління фінансовою діяльністю підприємства, яка виражається у можливостях формування необхідного обсягу фінансових ресурсів із різних джерел, ефективного їх розподілу та використання з метою забезпечення тактичних і стратегічних завдань фінансування майбутнього розвитку підприємства з урахуванням фактора ризику. Перспективами досліджень у даному напрямі є класифікація та характеристика видів фінансового потенціалу підприємства, а також систематизація його елементів, що дозволить підвищити рівень ефективності управління ним.

Ключові слова: потенціал, потенціал підприємства, фінансовий потенціал підприємства, фінансові ресурси підприємства.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 22.

Нагорнюк Олена Володимирівна – кандидат економічних наук, докторант, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: elena_kk@i.ua

УДК 658.14

UDC 658.14

Нагорнюк Е. В. К сущности финансового потенциала предприятия

Цель статьи состоит в определении сущности экономической категории «финансовый потенциал» на основе систематизации, обобщения и критического анализа существующих подходов к трактовке данного понятия и формулировании его основных сущностных характеристик. В результате исследования сформулированы и охарактеризованы семь основных сущностных характеристик категории «финансовый потенциал предприятия». Предложено определять данное понятие как комплексную характеристику системы управления финансовой деятельностью предприятия, которая выражается в возможностях формирования необходимого объема финансовых ресурсов из различных источников, эффективного их распределения и использования с целью обеспечения тактических и стратегических задач финансирования будущего развития предприятия с учетом фактора риска. Перспективами исследований в данном направлении являются классификация и характеристика видов финансового потенциала предприятия, а также систематизация его элементов, что позволит повысить уровень эффективности управления им.

Ключевые слова: потенциал, потенциал предприятия, финансовый потенциал предприятия, финансовые ресурсы предприятия.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 22.

Нагорнюк Елена Владимировна – кандидат экономических наук, докторант, доцент кафедры экономики и финансов предприятия, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: elena_kk@i.ua

Nahorniuk O. V. On the Essence of the Financial Potential of Enterprise

The article is aimed at defining the nature of the economic category of «financial potential» by systematizing, generalizing and critically analyzing existing approaches to the interpretation of this concept and formulating its basic essential characteristics. As result of the study, seven basic essential features of the category of «financial potential of enterprise» have been formulated and described. It has been suggested that this concept should be defined as an integrated characteristic of the system of financial management of enterprise, which is reflected in the capabilities to form the necessary level of financial resources from various sources, their efficient distribution and use to ensure the tactical and strategic objectives of financing the future development of enterprise, taking into account the risk factor. Prospects for research in this area will be classification and characterization of types of the financial potential of enterprise, also the systematization of its elements, which would provide to improve the level of efficiency of its management.

Keywords: potential, potential of enterprise, financial potential of enterprise, financial resources of enterprise.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 22.

Nahorniuk Olena V. – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree, Associate Professor of the Department of Economics and Finance of Enterprises, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: elena_kk@i.ua

Сучасні умови господарювання в Україні та багатьох країнах світу характеризуються нестабільністю функціонування підприємств, яка набуває масового характеру. За цих умов одним із найактуальніших завдань є запобігання розвитку кризових явищ на підприємствах, забезпечення швидкого виведення підприємств на траєкторію зростання як обсягів, так і фінансових результатів їх діяльності та формування умов їх подальшого сталого розвитку. Ефективність цих системних заходів може бути суттєво посилена, якщо управління фінансовою діяльністю буде носити гнуч-

кий, динамічний, багатоаспектний характер, базуватися на майбутньому баченні її розвитку.

Така ситуація ставить нові завдання перед фінансовою діяльністю підприємства, яка, своєю чергою, спрямована на пошук і залучення фінансових ресурсів для забезпечення стратегічних цілей розвитку. Ефективність та результативність фінансової діяльності підприємства залежить як від зовнішніх умов (таких як податкова, кредитна, цінова політика держави та ринкова інфраструктура), так і від внутрішніх можливостей використовувати всі фінансові ресурси, що є в його розпорядженні.

Питанням тлумачення сутності потенціалу підприємства в цілому та його фінансового потенціалу зокрема присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких слід виділити наукові розробки Н. С. Крас-

* Роботу виконано в межах Держбюджетної теми № 650/20 «Формування системи економічної безпеки підприємництва в Україні».

нокутської, О. С. Федоніна, І. М. Репіної, О. І. Олексюк, Б. Є. Бачевського та інших. Надзвичайною змістовністю характеризуються праці І. О. Бланка, який досліджував проблеми формування та використання фінансових ресурсів як основи формування та реалізації фінансового потенціалу підприємства. Велика кількість згадувань про фінансовий потенціал підприємства в працях науковців супроводжується суттєвим плюралізмом поглядів на його сутність та зміст, і на сьогоднішній день системний опис цього поняття залишається несформованим.

Метою статті є визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» на основі систематизації, узагальнення, критичного аналізу існуючих підходів до трактування даного поняття та формулювання його основних сутнісних характеристик.

Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються динамічними змінами, до яких підприємства мають вчасно адаптуватися для того, щоб не тільки не втратити конкурентні позиції, але й мати можливість розвиватися. Складні економічні умови країни, що розвивається, нестабільна політична ситуація спричиняють ряд складнощів, з якими підприємствам доводиться зіштовхуватися, долати проблеми, змінювати стратегічні пріоритети розвитку. Одним із найбільш важливих завдань, на розв'язання якого слід спрямовувати неабиякі зусилля господарюючим суб'єктам як елементу економічної системи країни, є формування такої системи планування, яка була б спрямована на здатність задовольняти потреби та максимально враховувати інтереси всіх учасників на всіх стадіях господарського процесу. Така система планування покликана визначати пріоритети і можливості нарощування операційної діяльності, з одного боку, і можливості забезпечити розроблені плани і прогнози фінансовими ресурсами – з іншого. У зв'язку з цим в економічній літературі та наукових дослідженнях все ширшого застосування набуває поняття «фінансовий потенціал підприємства». Проблема визначення його сутності виникла в економічній літературі на початку 2000-х років, і останнім часом економісти все активніше сперечаються стосовно його змістовної характеристики. Для з'ясування сутності цього поняття необхідно розкласти його на елементи та дослідити етимологію поняття. Перш за все виходити необхідно з розкриття категорії «потенціал», з'ясування сутності якої активно розпочалося в кінці 1970-х – на початку 1980 рр. При цьому в більшості робіт наголошується на важливості вивчення проблем оцінки потенціалу та вказується на існування значних відмінностей у визначенні цього поняття, його сутності, складу та співвідношення із іншими категоріями.

Як зазначає автор економічного словника М. Фокін, слово «потенціал» увійшло в російську та українську мови наприкінці 19 ст. із французької мови у значенні «той, що може бути» [1]. Його джерела – у латинському слові *potentia* – сила, міць, споріднене готському *brūthfaths* – жених, грецькому *posis* – чоловік, господар. Однак можна припустити, що кореневе гніздо цього слова в російській мові почало формуватися значно раніше – ще у 16 ст., коли через німецьке *potentat* у російській мові

з'явилося слово «потентат» – володар, монарх, правитель. У теперішній час воно має статус застарілого слова для позначення володаря, коронованої особи, вельможі. Джерела – ті ж самі: латинське *potentates* – верховна влада, *potens* – могутній. У 20 ст. спектр значень слова розширився. Їм стали позначати джерела, запаси, кошти, ресурси, які об'єднує дві обставини. Перше – вони є в наявності, але вони не використовуються. Друге – в майбутньому, найближчому або віддаленому, вони можуть бути використані та стати дієвими факторами. У Великій Радянській енциклопедії наводиться визначення терміна «потенціал» як «кошти, запаси, джерела, що є в наявності та можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення визначених цілей, здійснення плану, розв'язання якої-небудь задачі, можливості окремої особи, держави в певній області». У словнику російської мови Ожегова С. І. [2], словнику сучасної російської літературної мови Тимофеева К. А. [3], у сучасному енциклопедичному словнику Прохорова А. М. зустрічається інше визначення потенціалу – як «величини, що характеризує широкий клас силових полів у даній точці» [4], яке відкриває цілий ряд понять у фізиці, хімії, математиці.

Валовий В. Д. зазначає, що наукове використання цього терміна уходить своїм корінням у філософію Аристотеля, який розглядав акт і потенцію як основу онтологічного розвитку [5]. Відповідно, буття поділялося на «потенційне» та «актуальне», а становлення (розвиток) представлялося як перехід від першого до другого. При цьому потенціал розглядався Аристотелем як здатність речі бути не тим, чим вона є в категорії субстанції якості, кількості та місця, що дозволяло співвіднести актуалізацію та рух. Водночас, згідно з Аристотелем, дійсність завжди передрежує можливість та лежить в основі її реалізації.

Проблему співвідношення можливого та дійсного за кордоном досліджували П. Лаплас, Г. В. Лейбніс, І. Кант, Г. В. Ф. Гегель, Ф. Енгельс. На сьогоднішній день в економічній літературі зустрічаються доволі різні аспекти застосування терміна «потенціал» по відношенню до різних сфер діяльності, груп явищ і процесів. У табл. 1 наведено приклади застосування терміна «потенціал» у різних галузях знань і сферах діяльності.

Отже, аналіз енциклопедичної та наукової літератури показав, що «потенціал» є багатозначним поняттям. З іншого боку, проведений аналіз дає підстави виділити основні сутнісні характеристики цього поняття:

- 1) потенціал характеризує ресурси, що є в наявності та які можна використати для досягнення певних цілей, тобто надає оцінку теперішньому стану об'єкта;
- 2) потенціал є динамічною функцією, а отже, надає оцінку майбутньому стану об'єкта за певних зовнішніх умов;
- 3) потенціал характеризує здатність (можливість) об'єкта змінюватися під впливом різних факторів;
- 4) потенціал характеризує умови, за яких об'єкт може зазнавати змін, прагнучи досягти свого кращого (оптимального) стану.

Необхідно зазначити, що все ж таки в більшості випадків термін «потенціали» ототожнюється з терміном «ресурси» або характеризується як сукупність пев-

Варіанти визначення терміна «потенціал» у різних сферах гуманітарних знань

Наука	Характеристика терміна «потенціал»	Джерело
Філософія	Здатність речі бути не тим, чим вона є, в категорії: 1) субстанції; 2) якості; 3) кількості; 4) місця, тобто здатність здійснювати відповідно «рух» або «процес»	Філософський енциклопедичний словник
Біологія	Частка використаної людиною енергії спожитих нею продуктів харчування	І. М. Сеченов
Соціологія	Сукупність засобів, запасів, сил, які є у якій-небудь області	Соціологічний енциклопедичний словник
Психологія	Визначається у відношенні до змін, що пов'язані з нервовими імпульсами	Великий тлумачний енциклопедичний словник
Суспільствознавство	Джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для розв'язання якої-небудь задачі, досягнення визначеної мети, можливості окремої особи, суспільства, держави у якій-небудь сфері	Сучасний словник із суспільних наук
Фізика	Потенціал магнітний – величина, що характеризує магнітне поле. Потенціал електричний – скалярна величина, що характеризує енергетичні умови в електростатичному полі	Велика Радянська енциклопедія
Хімія	Термодинамічна функція, що характеризує стан якого-небудь компонента у фазі даного складу за певних зовнішніх умов	Коротка хімічна енциклопедія
Економіка	Сукупність засобів, можливостей, які є у якійсь сфері, галузі	Новий економічний словник
Інтеграція	Здатність протистояти несприятливим впливам середовища. Обсяг накопичених ресурсів та результат, якого можна досягнути у перспективі за оптимального використання ресурсів, які є в наявності. Механізм, що забезпечує своєчасну та активну реакцію на зовнішні впливи	Велика Радянська енциклопедія

Джерело: складено за [2–4; 6–10].

них видів ресурсів: «Визначаючи дану категорію, не слід протиставляти поняття «потенціал» і «ресурси». Потенціал (економічний, виробничий трудовий) являє собою узагальнену, збірну характеристику ресурсів, прив'язану до місця й часу» [11].

Отже, найпоширенішою теорією потенціалу на сьогоднішній день є ресурсна теорія (підхід), хоча критики цієї теорії наголошують на принциповій відмінності термінів «резерв» і «ресурс», обґрунтовуючи це тим, що «резерв» – термін, що означає «запас», звідки черпають нові чинності, ресурси, а це означає, що запас і ресурс не є одним і тим самим [12, с. 4]. Щоб мати резерви, запаси, їх необхідно створювати, вони не є чимось даним. Запас – це завжди те, що віділено з чогось більшого, що власник міг би використати, але з якихось досить важливих причин поки не став, тому в будь-якому разі це не весь потенціал.

Як зазначає Краснокутська Н. С., вивчаючи генезис категорії «потенціал», історично дане поняття ототожнювалося з поняттям «можливість», яке було введено в науковий обіг ще Аристотелем, набуло розвитку у працях І. Канта, Г. Гегеля (18 ст.), С. К'єркегора, В. Дільтея, М. Хайдеггера [13]. Але тривалий період часу поняття «потенціал» не застосовувалося по відношенню до підприємства. Підприємство взагалі не розглядалося як суб'єкт економічних відносин. Дослідження безпосередньо по-

тенціалу підприємства почалося з побудови виробничих функцій представниками неокласичної школи економічної теорії (А. Беррі, 1890 р.). І саме під таким кутом зору були побудовані дослідження вітчизняних і зарубіжних учених тривалий період часу аж до 2002 р., коли Є. В. Лапін у своїй фундаментальній праці, присвяченій проблемам формування, оцінки та управління економічним потенціалом підприємства, систематизував різні підходи до визначення потенціалу підприємства (ресурсний, результатний та змішаний) і визначив потенціал підприємства як «сукупні можливості підприємства визначати, формувати та максимально забезпечувати потреби споживачів у товарах і послугах у процесі взаємодії із зовнішнім середовищем та раціонального використання ресурсів з метою забезпечення власного прибутку та суспільного добробуту» [14]. З цього часу дослідження, присвячені вивченню природи та методики оцінювання потенціалу підприємства, у своїй більшості почали базуватися саме на результатному підході.

Але тут перед науковцями постала проблема вимірювання потенціалу підприємства. Якщо, спираючись на ресурсний підхід, виміряти так званий «ресурсний потенціал» підприємства не є складним завданням, то питання оцінювання потенціалу з точки зору результатного підходу є доволі проблематичним. Тому економісти пропонують застосовувати змішаний підхід, представляючи так звану «модель потенціалу підприємства» (рис. 1).

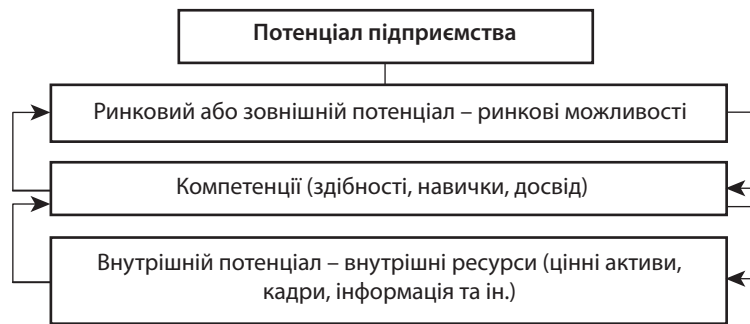

Рис. 1. Модель потенціалу підприємства [15, с. 9]

Як видно з рис. 1, окрім наявності ресурсів (внутрішнього потенціалу), а також ринкових можливостей підприємства (системи зовнішніх чинників, які визначають умови здійснення господарської діяльності), з'являється поняття «компетенції», теоретичним підґрунтям якого стало дослідження К. Прахалада і Г. Хамела (1990 р.). Ключові компетенції, за визначенням науковців, – це «ядро фірми» у вигляді некодифікованого (організаційно-специфічного) знання, що не може бути ретрансльовано іншій фірмі [16, с. 79]. Таким чином, саме ключові компетенції створюють передумови для розбіжності результатів господарювання двох гіпотетично однакових господарюючих суб'єктів з однаковим набором ресурсів та зовнішніми умовами діяльності, є основою створення стійкої конкурентної переваги.

Дослідивши генезис поняття «потенціал», підходи до трактування потенціалу підприємства, наповнення ресурсної, результатної та змішаної концепцій, які були предметом дискусій науковців впродовж тривалого періоду часу, і визначивши основні сутнісні характеристики потенціалу підприємства, Н. С. Краснокутська пропонує достатньо лаконічне тлумачення цього терміна, на яке ми і будемо спиратися в подальшому дослідженні – «можливість системи його (підприємства) ресурсів, здатностей і компетенцій створювати цінність для зацікавлених сторін» [13, с. 21].

Фінансовому потенціалу підприємства в економічній літературі традиційно приділяється увага як структурному елементу потенціалу в цілому. Так, Н. С. Краснокутська, В. Б. Іванов, Б. Є. Бачевський, структуруючи потенціал підприємства, виділяють об'єктні та суб'єктні складові, пов'язуючи при цьому об'єктні складові з матеріально-речовинною та особовою формою потенціалу підприємства [13; 15]. Однією із об'єктних складових потенціалу автори називають фінансовий потенціал. Ця складова потенціалу підприємства, безумовно, пов'язана із функціонуванням фінансових ресурсів як складової системи ресурсів підприємства. Але погляди економістів щодо сутності та змісту фінансового потенціалу на сьогоднішній день залишаються вкрай полярними, теоретичні аспекти цього питання є найменш дослідженими в порівнянні з іншими складовими елементами потенціалу підприємства. Однією з причин полярності поглядів щодо трактування фінансового потенціалу підприємства є неоднозначність категорії «фінансові ресурси», яка визначає функціональні особливості даного елемента потенціалу.

А. М. Поддєрьогін під фінансовими ресурсами розуміє всі грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств, до яких належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі. Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти [17]. Такий підхід до визначення фінансових ресурсів ми вважаємо занадто вузьким, оскільки наявність залишку грошових коштів є лише відображенням статичного стану частини фінансових ресурсів, вираженої грошовими активами.

Ряд дослідників ототожнюють фінансові ресурси підприємства із грошовими доходами та надходженнями, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення затрат із розширеного відтворення й економічного стимулювання працівників. Таке ототожнення не можна вважати коректним, оскільки доходи підприємства, на відміну від доходів держави (на макроекономічному рівні доходи дійсно розглядаються як основна форма фінансових ресурсів держави) є джерелом подальшого відшкодування витрат, сплати податкових платежів тощо. Тому загальний обсяг грошових доходів і надходжень не можна вважати фінансовими ресурсами підприємства, а лише ту їх частину, яка залишається в розпорядженні підприємства у вигляді чистого прибутку та амортизаційного потоку. Крім того, підприємство може залучати фінансові ресурси не лише у вигляді грошових коштів, що характеризує підхід до ототожнення фінансових ресурсів із грошовим потоком підприємства або залишком грошових коштів недостатньо аргументованим.

Суттєво звужує сприйняття категорії «фінансові ресурси» твердження про те, що їх формування відбувається за рахунок чистого прибутку та амортизаційних відрахувань, оскільки даний підхід не враховує можливості їх залучення із зовнішніх джерел. Розповсюдженою неточністю також, на нашу думку, є ототожнення фінансових ресурсів із інвестиційними ресурсами підприємства, внаслідок чого поняття фінансового потенціалу в роботах економістів нерідко прирівнюється до поняття «інвестиційний потенціал». Інвестиційні ресурси підприємства є лише частиною фінансових ресурсів, які залучаються з метою фінансування його інвестиційної діяльності, тоді як фінансові ресурси забезпечують не тільки фінансування інвестиційних, але й поточних потреб підприємства.

Найбільш вдалим, на наш погляд, є визначення фінансових ресурсів підприємства, сформульоване І. О. Бланком, яке враховує основні сутнісні характеристики даного поняття і розглядає дану економічну категорію як «сукупність власного та позикового капіталу в грошовій формі, що додатково залучається та реінвестується, призначене для фінансування його (підприємства) майбутнього розвитку в детермінованому плановому періоді, формування та використання якого контролюється ним самостійно у відповідності із передбачуваним цільовим призначенням із урахуванням фактора ризику» [18, с. 23].

Особливістю фінансового потенціалу підприємства є те, що він реалізується в процесі здійснення фінансової діяльності, зміст якої більшістю економістів ототожнюється зі змістом поняття «фінансування» і трактується як процес мобілізації підприємством фінансових ресурсів у необхідному для виконання поставлених перед ним цілей обсязі.

Отже, розглянемо найбільш розповсюджені на сьогоднішній день підходи до визначення поняття «фінансовий потенціал підприємства». Як зазначалося вище, найбільш розробленим є ресурсне наповнення даного поняття, відповідно до якого фінансовий потенціал визначається як «обсяг власних, позичених і залучених фінансових ресурсів підприємства, що ними воно може розпоряджатися для здійснення поточних і перспективних витрат» [19, с. 16]. Таку позицію відстоюють А. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк, І. Т. Балабанов, Р. Г. Брейлі, С. Т. Майерс, Ю. Брігхем та ряд інших учених. Подальші спроби економістів охарактеризувати фінансовий потенціал спиралися на окреслення певної специфічної його ознаки або фрагментарне дослідження його сутності через систему фінансових показників (фінансової стійкості, платоспроможності). Так, С. О. Тульчинська визначає фінансовий потенціал як «максимально можливу вартість всіх ресурсів підприємства, за умови їх функціонування в рамках певної організаційної структури» [20]. Такий підхід навряд чи витримує критику, оскільки сукупність всіх ресурсів підприємства може бути об'єктом оцінювання тільки в тому випадку, коли мова йде про так званий ресурсний або економічний потенціал підприємства. М. А. Юдін пропонує визначати фінансовий потенціал підприємства як «інтегральний показник, що враховує показники фінансової стійкості підприємства та визначає обсяг фінансових ресурсів, які можуть бути додатково використані підприємством без загрози його фінансової автономії» [21]. Подібної точки зору, яка спирається на обґрунтування сутності фінансового потенціалу як певного показника діяльності, дотримуються В. В. Ковальов, Н. С. Танклевська, І. П. Мойсеєнко, Л. А. Мачкур, П. А. Фомін та ін. Вважаємо, що такий підхід не дозволяє оцінити всі прояви фінансового потенціалу, є занадто вузьким як з теоретичної, так і з прикладної позиції, не дозволяє в повному обсязі врахувати всі чинники, які впливають як на вартість фінансового потенціалу, так і на рівень ефективності управління ним.

Ряд дослідників наголошує на первинності функцій системи управління підприємством в цілому та її фінан-

совою діяльністю, зокрема при визначенні сутності фінансового потенціалу. Згідно з цим підходом фінансовий потенціал підприємства визначається як «можливості системи фінансового управління до ефективного розподілу фінансових ресурсів» (Ф. І. Євдокимов, О. В. Мізіна), «формалізована модель системи фінансового управління, розширена на величину можливості підприємства до цілеспрямованого розвитку» (О. О. Маслиган) [22]. Така точка зору, безумовно, має бути врахована при визначенні сутності фінансового потенціалу підприємства, адже ефективність системи управління як раз і створює ту нематеріальну, компетентісну складову будь-якого виду потенціалу підприємства, яка виводить його розуміння за рамки ресурсної концепції. З іншого боку, наведені тлумачення не розкривають зміст категорії «фінансовий потенціал». У першому випадку акцентується увага на ефективному розподілі фінансових ресурсів, хоча першочерговим завданням, на наш погляд, є саме їх залучення. У другому – фінансовий потенціал ототожнюється з моделлю системи фінансового управління, що нівелює сутнісні характеристики саме потенціалу.

Н. С. Краснокутська, досліджуючи сутність потенціалу підприємства та систематизуючи його види, пропонує визначати дане поняття як «можливості підприємства, які виникають у сфері поєднання фінансових ресурсів і компетенцій у їх залученні та реалізації для досягнення певних цілей» [13, с. 40]. Дійсно, в цьому визначенні враховано і ресурсну складову розуміння фінансового потенціалу, і компетентісну складову, і цільовий аспект змісту поняття. З іншого боку, компетентісна складова та цільовий аспект потребують уточнення і більш детального викладення.

Із урахуванням проведеного критичного огляду сучасної економічної літератури з проблем формування сутності фінансового потенціалу підприємства пропонуємо, перш за все, сформулювати такі його сутнісні характеристики, які в подальшому будуть взяті за основу для визначення його сутності (рис. 2):

1) Фінансовий потенціал є самостійною економічною категорією, яка має тісні зв'язки з іншими економічними категоріями, але характеризується індивідуальними властивостями і дає підстави для систематизації специфічних знань у сфері економічного управління підприємством.

2) Основою фінансового потенціалу підприємства виступає сукупність його фінансових ресурсів, як власних, так і позикових, які формуються із внутрішніх та зовнішніх по відношенню до підприємства джерел.

3) Сферою реалізації фінансового потенціалу підприємства є його фінансова діяльність, яка невідривно пов'язана з його операційною та фінансовою діяльністю, має підпорядкований характер по відношенню до операційної діяльності та полягає в мобілізації підприємством фінансових ресурсів у визначених для реалізації певних задач діяльності обсягах.

4) Фінансовий потенціал визначається можливостями підприємства, як його носія, залучати та ефективно використовувати фінансові ресурси, які, своєю чергою, визначаються рядом об'єктивних і суб'єктивних

чинників. При цьому основою суб'єктивних чинників виступають знання та вміння фінансових менеджерів (знання методів фінансування господарської діяльності, уміння застосовувати відповідні знання з метою вибору найефективніших систем та методів фінансування).

5) Фінансовий потенціал підприємства є динамічною функцією, орієнтованою на досягнення певного стану об'єкта (носія потенціалу) в майбутньому за певних зовнішніх та внутрішніх умов його функціонування. Основним завданням формування фінансового потенціалу підприємства може розглядатися забезпечення фінансування його майбутнього розвитку.

6) Фінансовий потенціал підприємства забезпечує досягнення стратегічних і тактичних цілей його діяльності, які значною мірою визначають цільові джерела формування фінансових ресурсів у необхідному обсязі.

7) Реалізація фінансового потенціалу підприємства тісно пов'язана з фактором ризику і має суттєвий вплив на рівень його фінансової рівноваги. Це обумовлюється тим, що формування фінансових ресурсів визначає певні значення показників структури капіталу, його середньозваженої вартості, а в процесі використання фінансових ресурсів фактор ризику суттєво впливає на результати тих господарських операцій, для здійснення яких ці ресурси було сформовано.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Фокин Н. И.** Экономика: В начале было Слово. URL: <http://dictionary-economics.ru>
2. **Ожегов С. И.** Словарь русского языка: около 53 000 слов/под общ. ред. проф. Л. И. Скворцова. 24-е изд., испр. М.: Оникс, Мир и Образование, 2007. 1200 с.
3. Словарь современного русского литературного языка: в 17 т./Тимофеев К. А., Меделец Н. М. Том 10: По – поясочек. М.: АН СССР, 1960. 892 с.
4. Большой энциклопедический словарь/гл. ред. Прохоров А. М. М.: Советская энциклопедия, 1993. 1632 с.
5. История менеджмента: учеб. пособ./под ред. Д. В. Валового. М.: ИНФРА-М, 1997. 256 с.
6. Философский энциклопедический словарь/под ред.: Ильичев Л. Ф., Федосеев П. П., Ковалев С. М., Панов В. Г. М.: Сов. энциклопедия, 1983. 840 с.
7. Соціологія: короткий енциклопедичний словник/Під заг. ред. д-ра філос. наук, проф. Воловича В. І. Київ: Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.
8. Толковый словарь русского языка: около 30 000 слов/под ред. Д. Н. Ушакова. М.: АСТ, 2008. 1054 с.
9. Большая советская энциклопедия (БСЭ): 30 т. на трех CD. М.: Бол. Рос. энцикл., 2003.
10. **Васюкова И. А.** Словарь иностранных слов: около 5000 слов. М.: АСТ, 2005. 990 с.
11. **Мерзликина Г. С., Шаховская Л. С.** Оценка экономической состоятельности предприятия: монография. Волгоград: ВолГТУ, 1998. 265 с.

Рис. 2. Сутнісні характеристики фінансового потенціалу підприємства

Джерело: авторська розробка.

З огляду на вищевикладені сутнісні характеристики фінансового потенціалу підприємства його визначення може бути сформульовано таким чином: «Фінансовий потенціал підприємства являє собою комплексну характеристику системи управління фінансовою діяльністю підприємства, яка виражається в можливостях формування необхідного обсягу фінансових ресурсів із різних джерел, ефективного їх розподілу та використання з метою забезпечення тактичних і стратегічних задач фінансування майбутнього розвитку підприємства з урахуванням фактора ризику».

12. **Бачевський Б. Є., Заблодська І. В., Решетняк О. О.** Потенціал і розвиток підприємства: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 400 с.
13. **Краснокутська Н. С.** Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 247 с.
14. **Лапин Е. В.** Экономический потенциал предприятия: монография. Сумы: Университетская книга, 2002. 310 с.
15. **Іванов В. Б., Кохась О. М., Хмелевський С. М.** Потенціал підприємства: науково-метод. посіб. Київ: Кондор, 2009. 300 с.
16. **Prahalad, C., Hamel G.** The Core Competence of the Corporation. *Harvard Business Review*. 1990. Vol. 68. No. 3. P. 79–91.

17. Поддерьогін А. М., Білик А. М., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств: підручник. 5-те вид., перероб. і допов. Київ: КНЕУ, 2004. 546 с.

18. Бланк И. А. Управление финансовыми ресурсами. М.: Издательство «Омега-Л»; ООО «Эльга», 2010. 768 с.

19. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 316 с.

20. Тульчинська С. О., Нікітіна М. В. Визначення доцільності фінансового оздоровлення підприємства на підставі оцінки фінансового потенціалу. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2964>

21. Юдін М. А. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства. *Економіка промисловості*. 2009. № 5. С. 158–198.

22. Селиванова Ю. В. Финансовый потенциал как фактор развития бизнеса в конкурентной среде. *Вісник Донецького національного університету. Сер.: Економіка і право*. 2013. Вип. 1. С. 149–155.

REFERENCES

Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar [Great encyclopedic dictionary]. Moscow: Sovetskaya entsiklopediya, 1993.

Bolshaya sovetskaya entsiklopediya (BSE) [Great Soviet Encyclopedia (GSE)]. Moscow: Bol. Ros. entsikl., 2003.

Bachevskiy, B. Ye., Zablodskaya, I. V., and Reshetniak, O. O. *Potentsial i rozvytok pidpriemstva* [Potential and development of the enterprise]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2009.

Blank, I. A. *Upravleniye finansovymi resursami* [Management of financial resources]. Moscow: Omega-L; Elga, 2010.

Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moscow: Sov. entsiklopediya, 1983.

Fokin, N. I. "Ekonomika: V nachale bylo Slovo" [Economy: In the beginning was the Word]. <http://dictionary-economics.ru>

Fedonin, O. S., Repina, I. M., and Oleksiuk, O. I. *Potentsial pidpriemstva: formuvannya ta otsinka* [Enterprise Potential: Formation and Evaluation]. Kyiv: KNEU, 2004.

Ivanov, V. B., Kokhas, O. M., and Khmelevskiy, S. M. *Potentsial pidpriemstva* [Potential of the enterprise]. Kyiv: Kondor, 2009.

Istoriya menedzhmenta [History of management]. Moscow: INFRA-M, 1997.

Krasnokutskaya, N. S. *Potentsial torhovelnoho pidpriemstva: teoriya ta metodolohiya doslidzhennia* [Potential of trade enterprise: theory and methodology of research]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2010.

Lapin, Ye. V. *Ekonomicheskyy potentsial predpriyatiya* [The economic potential of the enterprise]. Sumy: Universitetskaya kniga, 2002.

Merzlikina, G. S., and Shakhovskaya, L. S. *Otsenka ekonomicheskoy sostoyatelnosti predpriyatiya* [Evaluation of the economic viability of the enterprise]. Volgograd: VolGTU, 1998.

Ozhegov, S. I. *Slovar russkogo yazyka* [Dictionary of the Russian language]. Moscow: Oniks; Mir i Obrazovaniye, 2007.

Prahalad, C., and Hamel, G. "The Core Competence of the Corporation". *Harvard Business Review*. Vol. 68, no. 3 (1990): 79-91.

Poddieryohin, A. M., Bilyk, A. M., and Buriak, L. D. *Finansy pidpriemstv* [Business Finance]. Kyiv: KNEU, 2004.

Sotsiologiya: korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk [Sociology: A short encyclopaedic dictionary]. Kyiv: Ukr. tsentr dukhovnoi kultury, 1998.

Selivanova, Yu. V. "Finansovyy potentsial kak faktor razvitiya biznesa v konkurentnoy srede" [Financial potential as a factor of business development in a competitive environment]. *Вісник Донецького національного університету. Сер.: Економіка і право*, no. 1 (2013): 149-155.

Timofeyev, K. A., and Medeleets, N. M. *Slovar sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka* [Dictionary of the modern Russian literary language], vol. 10. Moscow: AN SSSR, 1960.

Tulchynska, S. O., and Nikitina, M. V. "Vyznachennia dotsilnosti finansovoho ozdorovlennia pidpriemstva na pidstavi otsinky finansovoho potentsialu" [Determination of expediency of financial rehabilitation of an enterprise on the basis of evaluation of financial potential]. *Efektivna ekonomika*. 2014. No. 4. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2964>

Tolkovyy slovar russkogo yazyka [Explanatory dictionary of the Russian language]. Moscow: AST, 2008.

Vasiukova, I. A. *Slovar inostrannykh slov* [Dictionary of foreign words]. Moscow: AST, 2005.

Yudin, M. A. "Finansovyy potentsial mashynobudivnoho pidpriemstva" [Financial potential of the machine-building enterprise]. *Економіка промисловості*, no. 5 (2009): 158-198.